

Asia: VN/20209/2021

Selvitys järjestöjen varainhankinnan avustamisesta ja tukemisesta valtionavustustoiminnassa

Lausunnonantajan taustatiedot

Valitse sopivin vaihtoehto

Järjestö

Selvitys ja sen teemat

1. Mitä mieltä olet järjestöjen varainhankinnan tilasta ja tulevaisuudesta? Asiaa tarkastellaan selvityksen toisessa luvussa.

Syöpäjärjestöt näkee varainhankinnan keskeisenä keinona vahvistaa järjestöjen toiminnan pitkäjänteisyyttä sekä järjestöjen riippumattomuutta. Varainhankinta ja oma varallisuus voivat tukea järjestölähtöistä toiminnan kehittämistä. Järjestöjen varainhankinnan määrä on kasvanut ja oletamme sen yhä kasvavan. Kuitenkin on tärkeä muistaa, että järjestöillä on erilaiset mahdollisuudet toteuttaa tuloksellista varainhankintaa. Tämä voi liittyä niin järjestön toimialaan – eri teemat houkuttelevat eri tavoin lahjoittajia, vaikka olisivatkin kuinka tärkeitä – kuin järjestön kokoon. Myös valtakunnallisilla ja alueellisilla yhdistyksillä on keskenään erilaiset mahdollisuudet varainhankintaan. Iso osa sote-järjestöistä on pieniä ja varsinkin alue- tai paikallistasolla toimiessaan puhtaasti vapaaehtoistoiminnan voimin pyöriviä. Kysymys varainhankinnasta on tällaisille järjestöille hyvin erilainen kuin isoille valtakunnallisille järjestöille.

On myös tärkeä hahmottaa, että varainhankinta vaatii osaamista ja resursseja ja että usein varainhankinnan käynnistäminen on alkuun tappiollista.

Muuttuva maailmantilanne ja viime vuosien kriisit ovat hyvin osoittaneet myös varainhankinnan haurauden. Yksikään järjestö ei ”omista” lahjoittajiaan vaan varainhankintaan liittyy aina riskejä ja epävarmuuksia. Toiminnan rakentaminen vahvasti varainhankinnan varaan voi myös hankaloittaa toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua. Näemmekin, että on hyvä, jos järjestö voi tukeutua sekä varainhankintaan että valtionavustuksiin ja että niiden olisi hyvä tukea toisiaan.

2. Mitä havaintoja sinulla on järjestöille myönnettäviin valtionavustuksiin liittyvistä käytännöistä ja niitä koskevasta sääntelystä? Asiaa tarkastellaan selvityksen neljännessä luvussa.

Valtionapuviranomaisten käytännöissä on merkittäviä eroja. Eroja on esimerkiksi valtionavustusten hakuilmoituksissa, valtionavustuspäätöksissä, vakioehdoissa sekä arviointiperusteissa ja -kriteereissä. Käytäntöjen eroavaisuudet voivat aiheuttaa ongelmia ja eriarvoisuutta järjestöjen välille. Voi esimerkiksi syntyä tilanteita, joissa avustuksia ei myönnetä tai niitä peritään takaisin varainhankinnan tai varallisuuden vuoksi tai jossa järjestön saama lahjoitus ei hyödytäkään järjestöä vaan pelkästään vähentää saatavaa valtionavustusta. Nämä kaikki ovat tilanteita, joista tulee päästä eroon.

Esimerkiksi tulon käsite on epäselvä ja on selkeytettävä, miten tuloja otetaan huomioon. Valtionapuviranomainen saattaa esimerkiksi tulkita lahjoitukset avustuksensaajan muuksi tuloksi, mikä vaikuttaa valtionavustukseen.

Keskeinen kysymys on myös hyväksyttävät kustannukset, joille ei ole yhtenäisiä kriteerejä ja jotka näin vaihtelevat avustuslajien välillä. Tämä aiheuttaa eriarvoisuutta järjestöjen välille. Kriteerit on tärkeä yhtenäistää.

3. Mitä asioita järjestöjen varainhankinnan avustamisessa ja tukemisessa sekä valtionavustusten myöntämisessä on otettava huomioon? Asiaa tarkastellaan selvityksen viidennessä luvussa.

Järjestöjen varainhankinnan tukemisessa ja valtionavustusten myöntämisessä on huomioitava peruseriaatteina yhdenvertaisuus, johdonmukaisuus ja järjestöautonomia.

Valtionavustustoiminnan kriteeristö tulee yhdenmukaistaa niin, että eri avustuslajeja hakevia järjestöjä kohdellaan yhdenvertaisesti. Huomio tulee kiinnittää erityisesti siihen, että varallisuuden huomiointia sekä hyväksyttäviä kustannuksia koskevat käytännöt ovat yhtenäisiä. Yhdenvertaiset käytännöt tukevat myös avustustoiminnan johdonmukaisuutta. Tarvitaan yhteinen linjaus siitä, miten järjestöjen varainhankintaan suhtaudutaan ja tämän linjauksen tulee kulkea läpi kaiken avustustoiminnan. Ei saa esimerkiksi syntyä tilanteita, joissa varainhankitaan periaatteessa kannustetaan mutta sitten avustuskäytännöt tosiasiallisesti ehkäisevät varainhankinnan toteuttamisen.

Kolmas keskeinen periaate on järjestöjen autonomia. Sekä valtionavustusten että varainhankinnan tulee tukea mahdollisimman suurta järjestöjen autonomiaa. Järjestöjen omassa päätäntävallassa tulee olla se, mitä toimintaa rahoitetaan omalla pääomalla tai varainhankinnalla ja mihin haetaan avustusta. Varainhankinnan tulee olla järjestölle mahdollisuus mutta ei pakko.

Konkreettisempina huomioitavina seikkoina Syöpäjärjestöt haluaa nostaa esiin seuraavia asioita:

On perusteltua, että järjestöjen varainhankintaa tuetaan ja siihen kannustetaan. Vähimmillään tämän tulee tarkoittaa sitä, ettei varainhankinnasta ”rangaista” valtionavustusjärjestelmässä. Lisäksi on mahdollista rakentaa mekanismeja, joilla erikseen tuetaan varainhankinnan käynnistämistä tai toteuttamista.

Valtionavustusten omavastuuedellytyksissä ja järjestöjen varallisuutta arvioitaessa on välttämätöntä huomioida, että järjestöjen varallisuus ei välttämättä ole helposti irrotettavissa vaan se saattaa olla esimerkiksi kohdennetuissa rahastoissa tai asunnoissa. On hankalaa, jos tällainen varallisuus otetaan huomioon valtionavustuksia pienentävänä asiana. Lisäksi Syöpäjärjestöt korostaa sitä, että vastuullisen taloudenpidon ja pitkäjänteisen järjestötyön kannalta on kohtuuton ajatus, että järjestöjen tulisi kuluttaa varallisuutensa loppuun päivittäisen toimintansa kulujen kattamiseen.

Pidämme tärkeänä myös sitä, että valtionavustuksia on mahdollista saada ilman omavastuuta, jos se on toiminnan luonne huomioiden välttämätöntä tai jos kyse on esimerkiksi uudesta järjestöstä. Tulee laki- ja asetustasoisesti säätää, että valtionavustus saa kattaa kohteena olevasta toiminnasta tai hankkeesta aiheutuvien kokonaiskulujen täyden määrän, jos muuta rahoitusta ei ole saatavilla.

Valtionavustuksia ja mahdollisia varainhankinnan tukimuotoja kehitettäessä on tärkeä varmistaa, että järjestöille koitua hallinnollinen taakka ei kasva nykyisestä. Valtionavustusten hallinnoinnin vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja läpinäkyvyyttä on syytä kehittää.

4. Minkälaisia vaikutuksia arvioit käsiteltävillä keinoilla olevan? Asiaa tarkastellaan selvityksen kuudennessa luvussa.

Syöpäjärjestöt kommentoi esitetyistä keinoista vain osaa.

Esitys: Valtionapuviranomaiset määrittelisivät valtionavustuksen käyttöön hyväksyttävät kustannukset yhdenmukaisella tavalla.

Esitys on mielestämme kannatettava. Se tukisi järjestöjen yhdenvertaisuutta, selkeyttäisi järjestelmää ja vähentäisi hallinnollista taakkaa. Olisi hyvä, että hyväksyttävien kustannusten lista olisi mahdollisimman laaja, koska näin järjestöt voisivat paremmin suunnitella toimintaa ja käyttää omaa harkintaansa varojen käytöstä.

Esitys: Järjestön varallisuus määriteltäisiin selkeäksi arviointiperusteeksi ja -kriteeriksi valtionavustusta myönnettäessä

Yhdenvertaisuuden ja läpinäkyvyyden kannalta on hyvä, että järjestöjen varallisuutta arvioitaisiin samoilla kriteereillä eri avustuslajeissa. On kuitenkin ongelmallista, mikäli varallisuus alkaa

suoraviivaisesti vaikuttaa myönnettävien avustusten määrään. Järjestöjen varallisuus ei ole välttämättä helposti irrotettavissa tai myöskään vapaasti kohdennettavissa toimintaan, johon järjestö hakee avustusta. Lisäksi järjestöjen toiminnan pitkäjänteisyyden kannalta on ongelmallista, mikäli järjestöjen oletetaan vähä vähältä kuluttavan koko pääomansa jatkuvan toiminnan rahoittamiseen.

Joka tapauksessa on välttämätöntä arvioida varallisuutta ja sen kehitystä sekä varojen käyttötarkoitusta valtionavustuksen käyttöaikaa pitemmällä aikavälillä, esimerkiksi 3-4 vuoden välein.

Esitys: Varainhankinnan kustannukset olisivat avustuskelpoisia tiettyyn enimmäismäärään asti.

Syöpäjärjestöt kannattaa esitystä. Se kannustaisi varainhankintaan ja vahvistaisi järjestöjen mahdollisuutta päättää itse resurssiensa suuntaamisesta varainhankintaan. Avustusviranomaisten ei pidä määritellä yksityiskohtaisesti varainhankinnan keinoista vaan järjestöjen omalle harkinnalle tulee jättää tilaa.

Esitys voi vahvistaa järjestöjen toimintaedellytyksiä myös tilanteessa, jossa valtionavustusmäärärahat eivät kasva, kun järjestöillä olisi aiempaa parempi mahdollisuus toteuttaa tai kokeilla varainhankintaa.

Esitys: Valtionapuviranomaiset suunnittelisivat hankeavustuksena myönnettävän erityisavustuksen, johon osoitetaan määrärahaa ja jota järjestöt voivat hakea ja saada varainhankinnan käynnistämiseen tai kehittämiseen.

Esitys on harkinnanarvoinen. Se voisi vahvistaa varainhankintaa ja auttaa myös niitä järjestöjä, jotka eivät saa yleisavustusta. Kuitenkin olisi hyvä, että tähän uuteen avustukseen saataisiin lisärahoitusta, ettei se olisi pois yleisavustuksista tai muista erityisavustuksista.

Esitys: Valtionapuviranomaiset määrittelisivät, miten vapaaehtoistoiminta otetaan huomioon valtionavustusta myönnettäessä.

Esityksen taustalla oleva ajatus on sinänsä hyvä ja se voi helpottaa varsinkin pienempien järjestöjen mahdollisuutta saada koottua mahdollinen tarvittava omavastuuosuus. Esitys saattaa kuitenkin myös aiheuttaa haasteita. Vapaaehtoistoiminnan kirjaaminen ja raportointi voisi olla suuri työmäärä järjestölle ja jokaiselle vapaaehtoiselle. Lisäksi on hyvä muistaa, että erilaisilla järjestöillä on eri mahdollisuudet hyödyntää vapaaehtoisia toiminnassaan.

5. Miten järjestöjen autonomiaa pitäisi turvata ja kuinka järjestöjen toimintaedellytyksiä tulisi varmistaa valtionavustustoiminnassa? Asiaa tarkastellaan selvityksen liitteessä.

Elävä kansalaisyhteiskunta on olennainen osa demokratiaa ja ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa ja edistää itselleen tärkeitä asioita. Lisäksi järjestöt toteuttavat monia yhteiskunnalle ensiarvoisen tärkeitä toimia sekä täydentävät julkisia palveluja. Järjestöjen toiminnan ja järjestöautonomian edistäminen ovat tärkeitä yhteiskunnallisia toimia.

Järjestöillä tulee olla mahdollisimman suuri päätäntävalta toiminnastaan. Valtionavustusten painopiste tulee olla yleisavustuksissa, koska ne vahvistavat järjestöjen päätös- ja harkintavaltaa ja mahdollistavat toiminnan pitkäjänteisyyden. Tulee harkita sitä, että pysyvien erillisten avustuskohteiden (Ak ja Ay) sijaan myönnetään rahoitus osana yleisavustusta.

Järjestöjen autonomian kannalta on myös tärkeää, että järjestö voi aidosti itse päättää, miten se rahoittaa eri toimintojaan, tekeekö se varainhankintaa ja mihin varainhankinnan tuotot kohdennetaan.

Järjestöjen autonomian kannalta avainasemassa on se, että järjestöt ovat mukana avustuksia koskevassa päätöksenteossa ja kehittämistyössä.

Kun järjestöjen rahoitus merkittäväällä tavalla muuttuu tulevina vuosina (siirtymä valtion yleiseen budjettirahoitukseen), on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että rahoitusta ei aleta poliittisesti ohjailta. Kansalaisyhteiskunnan toimivuuden sekä järjestötyön pitkäjänteisyyden kannalta tilanne, jossa rahoitus heittelee vaalikausittain tai sen kohdentumista ohjataan tarkasti, on erittäin huono ja epätoivottava. Järjestöjen moninaisuus on rikkaus, ja elävään kansalaisyhteiskuntaan kuuluu myös moniäänisyys ja kriittisyys, vallanpitäjiäkin kohtaan.

Valtionavustustoiminnan kehittäminen

Anna yleistä palautetta selvityksestä tai kommentoi järjestöjä koskevan valtionavustustoiminnan kehittämistä ja yhdenmukaistamista.

-

Terävä Sini
Suomen Syöpäyhdistys ry